

Varför sjunga psalmer med barn?

Biskop Sören Dalevi

”Vi hade andakt och bön varje fredag mellan klockan 8 och 10. Vi lyssnade till kommande söndags texter som vi fick turas om att läsa. Sedan samtalade vi om texterna, och läraren predikade för oss. Naturligtvis sjöng vi också några av söndagens psalmer, som läraren spelade på den tramporgel som fanns i de flesta klassrum på vår skola. Psalmboken var förresten den första bok man fick, den gavs till alla elever redan i årskurs ett. Det hela avslutades med att läraren bad en fri bön, varpå klassen unisont bad söndagens kollektbön.”

Citatet ovan är en berättelse från den svenska skolan från förr. Men faktiskt inte en berättelse från den svenska skolan anno 1929, 1939 eller 1949, som man kanske kunde tro, utan en berättelse från min egen skolgång i Björneborg, Värmland, 1979. Berättelsen är min. Varje fredag mellan klockan 8 och 10 hade vi andakt med kantor Mats, under större delen av mellanstadiet. Då var det ingen som reagerade på detta, eller såg det som något konstigt. Jag minns att jag såg fram emot fredagens andakt: två timmar utan plugg.

I dag ser det annorlunda ut. De två timmar långa fredagsandakterna med bön, predikan och psalmsång som var min verklighet för drygt 40 år sedan, skulle i dag förmodligen anmälas till Skolinspektionen, och också fällas av densamma. Relationen mellan skola och kyrka i Sverige är nuförtiden nämligen en intrikat historia. Det räcker med att slå upp dagstidningen i skolavslutningstider för att konstatera att relationen komplicerats. 2010 års skollag, första kapitlet, sjätte paragrafen, betonar att utbildningen vid en skolenhet ”ska vara icke-konfessionell” (SFS 2010:800). Samtidigt har den svenska skolan – liksom stora delar av det svenska samhället – sina rötter i kyrkan.

Än i dag finns tydliga markeringar i Lgr 11 som explicit visar på denna bakgrund. Ta bara det faktum att läroplanen lyfter fram psalmer för såväl låg- som mellanstadiet, eller hur den kristna traditionen markeras för samtliga stadier (och speciellt för låg- och mellanstadiet). Svenska skolbarn har måhända inte längre skolandakter på fredagarna längre, men att den svenska skolan springer ur Svenska kyrkan blir tydligt för den som läser Lgr 11.

Inte minst blir det tydligt i det kursplanemål för åk 4–6 om denna text speciellt handlar om:

Kristna högtider och traditioner med koppling till kyrkoåret, till exempel sånger och psalmer.

Det är således ”kristna högtider och psalmer” som primärt kommer att stå i fokus, men i förlängningen kommer även två andra frågor, som är knutna till just detta kursplanemål, att beröras. Det handlar för det första om den oro för konfessionalitet som stundtals dyker upp i samband med detta kursplanemål (ingen vill ju bryta mot skollagen). Detta är en oro som jag har märkt av bland annat när jag utbildad blivande låg- och mellanstadielärare på Karlstads universitet och man kan fråga sig om det är möjligt att sjunga psalmer med elever i en icke-konfessionell skola.

I slutet av det här häftet, vars text tidigare publicerats i en lärobok för lärarstudenter, kommer dessutom det estetiska lärandets didaktik att belysas. Med utgångspunkt i religionsdidaktiska teorier kring estetisk bildning kommer jag i denna avslutande del att argumentera för att estetiska uttryck, till vilket psalmsång hör, är en viktig komplementär del av religionskunskapsundervisningen.

Vad är en psalm? Och varför sjunga dem?

Den svenska psalmboken är inte enbart en religiös sångbok, utan även ett kulturarv. Redan 1695 fick Sverige sin första ”rikspsalmbok”. Men den svenska psalmgenren är äldre än så; ett stort antal psalmböcker cirkulerade redan under 1500-talet (Czajka 2016, s. 59-86; Göransson 1997 s. 33). Sverige har totalt sett haft fyra ”officiella” psalmböcker. Den första utkom 1695 och kom dryga hundralet år senare att ersättas av den så kallade Wallinska psalmboken (1819). Ungefär lika lång tid gick innan Sverige fick sin tredje officiella psalmbok, 1937 års psalmbok. År 1986 kom den fjärde och nuvarande psalmboken, som består av 700 psalmer.¹

Läroplanen nämner ”sånger och psalmer” och hänсыftar här, förmodligen, till den distinktion mellan psalm och sång som stundtals görs. Men vad är egentligen en psalm, och vad skiljer en psalm från en sång? Sanningen är att en exakt gräns mellan de två inte går att dra, trots enträgna försök. Generellt har det varit så att psalmen närmast har motsvarats

av orgeln som instrument, medan sången och visan har ackompanjerats av till exempel gitarr eller piano (Arvastson 1975 s. 91–92). Genom att ange ”sånger och psalmer” har man förmodligen velat bredda genren, så att även ett bredare register kan komma i fråga, till exempel negro spirituals (som är en blandning av psalm och afrikansk folkmusik) och visor. Ett särmärke för 1986 års psalmbok är nämligen dess genrebredd och internationella prägel. Här ryms sånger från tredje världen (till exempel psalm 89), här ryms sånger från den ekumeniska Taizé-rörelsen (psalm 680) och här ryms psalmer som ursprungligen har jazzrytm, såsom psalm 289, *Guds kärlek är som stranden*. Här ryms också gospeln *Amazing Grace*, i svensk översättning *Oändlig Nåd* (psalm 231). Till de klassiska, relativt nyskrivna psalmerna hör också *Blott i det öppna* (psalm 90), *För att du inte tog det gudomliga* (Psalm 38b) och *Måne och sol* (psalm 21), för att bara nämna några av de psalmer som av vissa skulle klassificeras som ”sånger”, eftersom de inte ursprungligen ackompanjerats till orgel.

Ett annat särdrag med 1986 års psalmbok är dess ekumeniska, allkristna, drag. De första 325 psalmerna är nämligen ekumeniska, vilket innebär att de flesta kyrkor i Sverige har dem gemensamt. Trots genrebreddningen kan man konstatera att 80 procent av de 325 gemensamma psalmerna är hämtade från 1937 års psalmbok (Sjögren, s. 140). Till nyheterna hör klassiska väckelsesånger som psalm 235, *Som en härlig gudomskälla*, en psalm som hade varit otänkbar i 1937 års psalmbok, och som visar på den ekumeniska bredden i 1986 års psalmbok.

Vilka psalmer ska man då sjunga med elever? Finns det några som är oundgängliga? Detta är en fråga om smak och därmed mycket svårt att specificera, men låt mig ändå få visa på vissa riktningar och ge vissa förslag:

För det första är det viktigt att få med sig sånger och psalmer som historiskt har sjungits och än i dag sjungs av många vid viktiga tidpunkter i livet. Hit hör begravningspsalmer som *Blott en dag* (psalm 249), *Härlig är jorden* (psalm 297) och *Bred dina vida vingar* (psalm 190) och doppsalmer som *Tryggare kan ingen vara* (psalm 248) och *Gud som haver* (psalm 193). Hit hör också *Den blomstertid nu kommer* (psalm 199), som för övrigt var med redan i den första rikspsalmboken år 1695.

Apropå psalm 199 så är vissa psalmer typiska för en viss tid på året. Psalm 200, *I denna ljuva sommartid*, och psalm 201, *En vänlig grönskas rika dräkt*, är exempel på klassiska, svenska sommarpsalmer. Psalmer

1 Observera att jag här och framledes utgår ifrån den mest spridda psalmboken, Svenska kyrkans psalmbok. De 325 första psalmerna i denna är gemensamma för alla kyrkor i Sverige.

för speciella tider på året inbegriper även adventspsalmer som *Bereden väg för Herran* (psalm 103) och *Hosianna, Davids son* (psalm 105). En nyare adventspsalmer är *Advent är mörker och kyla* (psalm 609). Några klassiska julpsalmer är *Nu tändas tusen juleljus* (psalm 116), *Stilla natt* (psalm 114) och *Gläns över sjö och strand* (psalm 134). Några mer moderna julpsalmer är *Ett litet barn av Davids hus* (psalm 736) och *När juldagsmorgon glimmar* (psalm 121). Påskpsalmer som kan passa för barn är *Uppstått har Jesus* (psalm 612) och *Dina händer är fulla av blommor* (psalm 154).

Om man, i den komprimerade verklighet som är skolans, skulle ha tid över till fler psalmer följer här en liten överkurs. Vill man visa på psalmbokens internationella prägel är till exempel gospeln *Oändlig nåd* (psalm 231) och finländska psalmen *Jag lyfter ögat mot himmelen* (psalm 210) värda att lyfta fram. Till denna kategori hör även den irländska psalmen *Må din väg gå dig till mötes* (psalm 730). För att visa på psalmbokens innehållsliga bredd är psalmen *Guds kärlek är som stranden* (psalm 289, som med fördel ackompanjeras med latinrytm) och sorgepsalmen *Gud för dig är allting klart* (psalm 217) två exempel. Vidare är psalm 256, *Var inte rädd* och 219, *Jag skulle vilja våga tro*, två exempel på den textmässiga bredd som finns i psalmboken.

Ovan definierades psalm som något som spelas på orgel. Därför är det en fördel om man tar kontakt med någon församling och dess kantor, och kan bestämma en tid när skolklassen kan komma och sjunga psalmer. På så sätt får eleverna inblick i det sammanhang i vilka psalmerna är tänkta att sjungas. Dessutom får man i normalfallet också besöka det lokala kyrkorummet, och kan göra en poäng av det, kanske rentav se det som ett studiebesök (jfr Dalevi 2015; Halvarson Britton 2014). Ofta rymmer den lokala kyrkobyggnaden dessutom stoff som är relevant inte bara för religionskunskapsämnet utan också för historieämnet, geografiämnet och samhällskunskapsämnet. Den lokala kyrkobyggnaden är i många fall en försummad lärobok, som kan säga mycket om livet i bygden förr och nu.

Det noterades ovan att flera psalmer är knutna till speciella kristna högtider under året. Det är därför på sin plats att här säga något om några av de stora kristna högtiderna samt det kristna kyrkoåret.

Det kristna kyrkoåret

Kristendomen uppstod ursprungligen som en rörelse inom judendomen, det är därför inte speciellt uppseendeväckande att flera av de större

högtiderna är gemensamma med judendomen. Så är till exempel påsken ursprungligen en judisk högtid, som firas till åminnelse av befrielsen från slaveriet i Egypten. Påsken är en så central händelse i såväl judendom som kristendom, att de båda religionerna stundtals har kallats för ”påskreligioner”; ingen annan högtid har sådant utrymme vare sig i Gamla eller Nya testamentet.

Den kristna påsken kretsar som bekant om händelserna kring Jesu död och uppståndelse, som ju utspelar sig under en judisk påsk. Den kristna nattvarden instiftas sålunda inom ramen för den judiska högtiden; det bröd som bryts och den bägare som dricks är ursprungligen en del av en judisk påskmåltid. Flera judiska symboler och tankefigurer tas på så sätt direkt eller indirekt över av de kristna. Så liknas till exempel Jesus vid flera tillfällen vid ett ”påskalamm” i Nya testamentet, en symbol som direkt är hämtad från det påskalamm som enligt Andra Moseboken offrades för att dödsängeln skulle ”gå förbi”. ”Gå förbi” är på hebreiska pesach, som i sin tur ligger till grund för det svenska ordet ”påsk”. Det påskalamm som räddade judarna från döden, kom på ett symboliskt plan att överföras till Jesus, som blev det påskalamm som räddade de kristna från döden.

Att påsken inte har något fixerat datum, är även det en följd av kristendomens judiska bakgrund. Eftersom judarnas högtider inte styrs av den julianska kalendern, utan av månkalendern, är det månen som avgör när påskdagen infaller. Den västkristna påsken inträffar alltsedan 300-talet den första söndagen efter den första fullmånen efter vårdagjämningen, och det kan som tidigast vara den 23 mars, och som senast den 25 april.

Även pingsten är ursprungligen en judisk högtid. Enligt judisk tradition var det nämligen 50 dagar efter uttåget ur Egypten som Mose fick ta emot Guds tio bud på Sinai (2 Mos 19:17–19). Detta faktum har även satt namn på högtiden, Pingst kommer från ett grekiskt ord som betyder just 50 (pentakoste). Såväl pingst (50 dagar efter påsk) som Kristi Himmelfärdsdagen (40 dagar efter påsk) styrs alltså kalendermässigt av när påsken infaller. Det året vi har en tidig påsk – säg 23 mars – så infaller Kristi Himmelfärds därför redan tidigt i maj, medan en sen påsk gör att pingst infaller långt in i juni månad.

Den kristna pingsten brukar ibland kallas för ”kyrkans födelsedag”, och firas till minne av att den helige ande då utgöts över lärjungarna. Koppingarna mellan den judiska och kristna pingsten är även här mycket tydlig. Enligt en antik judisk tradition så talades Guds ord på Sinai så

att alla folk kunde förstå dem. På samma sätt som den judiska pingsten (Shavuot) fullbordar den judiska påsken, så fullbordar den kristna pingsten den kristna påsken (Larsson 2006). Jesus hade ju lovat att den Helige Ande skulle komma och pingsten är den högtid då detta sker.

Efter hand uppstod i kristna länder en tradition där inte bara Jesu död och uppståndelse under påsken stod i centrum. Hade inte Jesus fastat 40 dagar och nätter i öknen enligt evangelierna (Lukas 2:1)? På så vis uppstod den kristna fastan, som startar 40 dagar innan påsken. Fastisdagen infaller alltid dagen innan fastan, som alltid startar en onsdag. Anledningen till att man äter semla denna dag är alltså att man ska ”äta upp sig” inför fasteperioden. På samma sätt infaller alltid karnevaler på söndagen innan fastan. Karneval (latin Carne Vale) betyder ”farväl till köttet” och är en fest på tre dagar. Så ser du på tv att karnevalen i Rio har startat, ja, då vet du att det är dags att äta semla på tisdag, samt att askonsdagen – fastans inledande dag – randas. Efter hand uppstod dessutom en efterfirningsperiod efter påsk, som fullbordades med pingsten.

På detta sätt kom det kristna kyrkoåret att formars och utvecklas under de första århundradena av kyrkans historia, där den första uppenbara höjdpunkten var just påsk och, lite senare, även pingst. Högtiderna kom dock att kompletteras, ändras och utökas långt in på högmedeltiden. Begreppet ”kyrkoår” är för övrigt ett sent begrepp, som inte kan spåras tidigare än till slutet av 1500-talet (Sjögren 1987 s. 99).

Om påsken var den första tydliga kristna högtiden, kom efter hand en annan högtid att bli alltmer viktig: firandet av Jesu födelse. De första kristna hade inget större intresse för frågan om när Jesus föddes. Men när olika grupper som ansågs kätterska började dyka upp, där vissa ifrågasatte Jesu mänsklighet, andra hans gudomlighet, kom frågan att bli central. Att göra en högtid av Jesu födelse gjorde det möjligt att betona såväl Jesu mänsklighet som hans gudomlighet. Dessutom fanns en stor romersk fest som inföll den 25 december, den så kallade Sol invictus (”Den obesegrade solens dag”). Detta ledde till att västkyrkan på 300-talet passade på att slå två flugor i en smäll, och beslöt att Jesu födelse-datum skulle sättas till just den 25 december. Dock kolliderade denna västliga datering av Jesu födelse med en äldre, inom ortodoxa kyrkan fastrotad tradition att fira Jesu födelse den sjätte januari (Sjögren 1987 s. 93–96; Martling 2006: 77).² Denna konflikt kom aldrig att lösas,

2 Martling och Sjögren är båda relevanta för den som vill läsa mer om kyrkoåret och dess högtider (Sjögren 1987 s. 85–102; Martling 2006 s. 63–81).

vilket är förklaringen till att kyrkoåret än i dag firar Jesu födelse vid två tillfällen: dels på juldagen, dels på trettondagen.

Kyrkoåret har således två tyngdpunkter: påsk (som föregås av fastan och som avslutas med pingst) och jul (som föregås av adventstiden och avslutas med trettondagen). Belägen mellan dessa två tyngdpunkter finns den så kallade trefaldighetstiden, som består av tiden efter pingst och före advent, det vill säga ungefär halva kyrkoåret. De söndagar som ryms här har teman som medmänniskan, samhällsansvar, den yttersta tiden samt döden och livet. Trefaldighetstiden avslutas med Domssöndagen, som föregås av Alla helgons dag. Denna dag har under senare delen av 1900-talet blivit en dag när man i Sverige tänder ljus vid anhörigas gravar. Alla helgons dag är ett typexempel på hur högtider hela tiden förvandlas och byter skepnad. När seden att tända ljus på Alla helgons dag började bli utbredd på 1960-talet reagerade flera svenskkyrkliga präster på att det var en ”katolisering”. När jag går på kyrkogården i Rud, Karlstad, 2015, noterar jag att ljus även är tända på de muslimska gravarna. Muslimer praktiserar således en katolsk ritual i ett luterskt land. Så kan religion se ut i praktiken.

I dag märks även söndagens och kyrkoårets tema genom färgvalet på textilierna i kyrkorummet: på altaret, predikstolen och prästens kläder. Grönt, som symboliserar växt och mognad, är den vanligaste färgen och står för trefaldighetstiden, det vill säga tiden efter pingst och före advent. Lila står för förberedelse och eftertanke, och är färgen under fastan (de 40 dagarna innan påsk) samt i adventstiden (de fyra söndagarna innan jul). Vit är glädjens färg, och är därför färgen på högtidsdagar som första advent (då kyrkoåret börjar), juldagen, påskdagen samt tiden efter påsk. Vit är också den färg vi känner igen från glädjehögtider som dop och vigsel. Svart, dödens färg, är färgen på långfredagen, men även en färg vi känner igen från begravningar. Röd är andens, kärlekens men också blodets färg, och används bland annat på Pingstdagen men också alltmer i samband med konfirmationer (färgen kan också vara vit på konfirmationer, det beror på prästens val).³

Psalm och konfessionalitet

Låt oss nu, med denna genomgång i ryggen, adressera det faktum att de flesta psalmer är tydligt konfessionella. Det ligger liksom i genren (ordet psalm är grekiska och betyder ”lovsång”). Flera av dem är närmast att

3 För mer om liturgiska färger och mässkläder, se Sjögren 1987 s. 154–161.

jämföra med böner, vissa är böner, till exempel psalm 193. Hur ska man, med andra ord, se på frågan om konfessionalitet när det gäller psalm-sång? Är inte det att sjunga kristna psalmer och sånger ett sätt att utöva religion och därmed bryta mot skollagen? Vad gäller kursplanemålet om psalmer och sånger uppstår således frågan hur man kan uppfylla läroplanen utan att samtidigt bryta mot skollagen.

Detta är en svår fråga, som i grunden berör en annan minst lika svår fråga: Vad är religion? (jfr Hylén 2012; Klasson Sundin 2010; Skeie 2015). Ett argument för att sjunga psalmer kan vara att det inte är några problem att sjunga kulturhistoriskt relevanta psalmer och sånger, därför att det är sammanhanget det sker i som är det avgörande. Studerar man Skolverkets hållning och principiella deklamationer i dessa frågor, och kompletterar dem med Skolinspektionens beslut i ett antal ärenden, framkommer nämligen att det är just sammanhanget som en samling sker i som är viktigt (se Dalevi & Osbeck 2012 s. 83ff). Så länge som inte skolundervisningen inramas av bön, bekännelse eller predikan, kan man tolka Skolverkets direktiv som att det inte är några problem att sjunga psalmer. Under en period arbetade Skolverket med begreppstriaden ta del av, delta i, utöva (Dalevi & Osbeck 2012 s. 19–21, 83-90). Att ta del av en psalm och att delta genom att sjunga behöver enligt detta sätt att se det inte medföra några problem. Men när eleven i ett skol-sammanhang utövar en religion, till exempel, genom att sjunga en psalm i ett religiöst inramat sammanhang där psalmen eventuellt föregås och följs av bön har en gräns passerats. Eleven ska i religionsundervisningen få ta del av relevant material, och kan också delta i olika sammanhang, till exempel vid studiebesök, men när eleven utövar religion, exempelvis i ett ceremoniellt sammanhang, kan det inte längre ses som religionsundervisning i en icke-konfessionell skola.

En närmare analys av Skolinspektionens bedömningar under åren 2009–2011 (vad avser skolavslutningar i kyrkor) stärker denna argumentation. I de fall kommunerna får kritik handlar det om att konfessionella handlingar utförts, såsom att ”prästen uppmanade alla att knäppa sina händer och be en bön tillsammans” (Skolinspektionen, Dnr 41-2020:3865) eller att prästen ”läste Herrens välsignelse” (Skolinspektionen, Dnr 2010:3843). I de fall när skolor friats efter en anmälan, blir det tydligt av Skolinspektionens efterföljande resonemang att kyrkorum, präster och psalmer i sig inte utgör något problem i till exempel en skolavslutning. Det är när religiösa inslag infinner sig, ”såsom bön, välsignelse eller

trobekännelse” som Skolinspektionen får problem.⁴ Denna hållning kan såklart kritiserats (jfr Dalevi & Osbeck 2012 s. 79–80), men är likväl den hållning som Skolinspektionen valt.⁵

Sammantaget är detta inga enkla frågor, och det finns inga självklara gränsdragningar. Just därför behöver frågorna adresseras. Det är också påtagligt att Skolverket haft svårt att hantera dessa så känsliga frågor (Dalevi & Osbeck 2012 s. 77–79). Som synes ovan är det religiösa ord, i form av böner, välsignelser och trobekännelser, som Skolinspektionen lyfter fram som problematiska inslag. Vidare brukar det i dessa sammanhang ofta betonas att läraren ska ha kontroll över samlingens innehåll och utformning. Samtidigt får ängsligheten för att bryta mot skollagen inte medföra att man inte uppfyller läroplanen, och detta är den balansgång som den enskilda läraren har att gå.

Varför sjunga psalmer med elever?

Låt oss nu vända oss till en annan fråga. Med tanke på problematiken som beskrivs ovan, varför ska man prioritera just detta kursplanemål? Det finns flera skäl, men jag skulle här vilja framhäva ett som alltför sällan hörs.

Under senare år har flera forskare, oberoende av varandra, påtalat att den svenska religionskunskapsundervisningen riskerar att producera och reproducera fördomar och schabloner om religion, snarare än förståelse. Till exempel har religionsämnetens tendens till teoretisering, intellektualisering och distansering lyfts fram (Skeie 2015; Cöster 2012). I en intervjustudie med gymnasieungdomar visar Carina Holmqvist Lidh hur elever som själva tillhör en religiös tradition ofta inte känner igen sig när religionen i fråga presenteras i religionskunskapsundervisningen (Holmqvist Lidh, manuskript, 2015). Undervisningen upplevs av eleverna som ytlig och faktainriktad, där stor vikt läggs vid religiösa dogmer och regler, årtal, ”gubbar” och begrepp. I en annan studie visar Anders Karlsson vilket sorts religionskunskapsämne som förhandlas fram i en gymnasieklass. ”Religionskunskapsämnet konstrueras [...] genom ett utifrånperspektiv när det betraktar de troende. Desto längre de troende befinner sig från den upplevda svenska sekulära normen desto mer negativt uttalar sig eleverna om dessas liv och handlingar” (Karlsson 2015 s. 125). Karls-

4 Skolinspektionen Dnr 41-2009:4357, ”Anmälan angående skolavslutning i kyrkan vid Esperedsskolan, Halmstad kommun”.

5 För en mer djupgående diskussion i dessa frågor, se Dalevi 2016.

son konstaterar: ”I det religionskunskapsämne som konstrueras ses de troende och deras liv som annorlunda och avvikande” (ibid. s. 127).

Flera av studierna som åberopas ovan handlar specifikt om gymnasieskolan. Men den problematik som de berör grundläggs betydligt tidigare. Därför har dessa forskningsstudier bäring även på yngre stadier. Mycket talar för en breddad syn på undervisning skulle kunna medföra att fler sidor av en religion än de rent teoretiska lyfts fram, till exempel en religions estetiska sidor (Dalevi 2015). Läroplanen öppnar upp för detta när det under det centrala innehållet för mellanstadiet just står ”Kristna högtider och traditioner med koppling till kyrkoåret, till exempel sånger och psalmer”.

Läroplansteoretiskt skiljer man ibland mellan de höga ideal som fanns när en kursplan författades (”ideologisk läroplan”) och hur dessa ideal sedan tolkas och uppfattas av olika aktörer, till exempel lärare (”uppfattad läroplan”), som i sin tur skiljer sig från den läroplanen som eleven de facto upplever i en verklig undervisningssituation (”upplevd läroplan”). Det finns således flera olika läroplaner i omlopp (Imsen 1999 s. 175–179). Den ideologiska läroplanen tolkas av läraren, vilket innebär att vissa delar i läroplanen betonas, andra tonas ned, förhandlingar sker med kollegor och när man noterar vad som betonas i nationella prov, och på så sätt blir den ideologiska läroplanen till en tolkad läroplan som i sin tur blir den upplevda läroplan som eleven uppfattar i klassrummet.

Mitt intryck är att avsnittet om psalmer och sånger i den ideologiska läroplanen inte varit det som drivits starkast när lärare har tolkat läroplanen. Detta är egentligen inte så konstigt. I en skola där prov och resultat fokuseras allt starkare, blir kunskaper som lätt går att mäta på papper centrala (”Vilken religion tillhör den här symbolen?”). Men hur kan man mäta estetiska upplevelser eller psalmer i ett prov? Dessutom är det inte helt ultimat att sjunga psalmer i en klassrumskontext. Som jag var inne på ovan: vissa psalmer kräver orgel som instrument, vilket i sin tur medför ett tidsödande besök i någon församlingslokal i närheten.

Avslutning

Estetiken är en viktig del av religionskunskapsundervisningen. Och ur ett estetiskt perspektiv passar kursplanemålet om sånger och psalmer in som hand i handske. Så förutom att psalmer och sånger står med i kursplanen, är det viktigt med sånger och psalmer därför att de exemplifierar

att religion är så mycket mer än religiösa dogmer, regler, årtal, ”gubbar” och begrepp. Religionsundervisningen behöver med andra ord arbeta med en bredare religionsförståelse än den rent teoretiskt, försanthållande varianten (jfr Hylén 2012; Klasson Sundin 2010; Skeie 2015).

En bredare förståelse av religion öppnar upp för den teoribildning som på tyska benämns *Ästhetische Bildung*. En viktig poäng inom estetisk bildning är att faktakunskap och begreppslig kunskap måste kompletteras med estetiska kunskaper, med en estetisk kompetens. Teoribildningen adresserar tendensen att kunskap i allt större utsträckning enbart är något som sker i huvudet och att religionskunskap därmed riskerar att bara bli ett distanserat vetande, utan relevans för elevens egen livsvärld (Hilger 2010s. 334). Det handlar dock inte om att ersätta den begreppsliga kunskapen, utan om att komplettera den, grunda den, så att eleven på ett bättre sätt kan förstå det fenomen som religion är (Dörnemann 2011 s. 176; Kalloch 2010 s. 228). Bilder, symboler, konst, musik och religiösa rum ses, vid sidan av teoretiska kunskaper, som viktiga komplement och dimensioner av lärprocessen. I en tid när allt färre elever stöter på religiösa artefakter i sin vardag är det enligt denna teoribildning viktigt med en ”estetisk alfabetisering”, för att bättre förstå religionen som fenomen. Att sjunga psalmer och lära sig mer om religiösa artefakter kan enligt detta sätt att se det vara ett sätt att bredda förståelsen av religion.

Litteratur

Böcker

- Arvastson, Allan, 1975. Svensk psalm genom tiderna. Liber Läromedel: Lund.
- Czaika, Otfried (red.) (2016). Then svenska psalmeboken 1582: utgåva med inledande kommentarer. Skara: Skara stiftshistoriska sällskap.
- Cöster, Henry, 2012. "Undervisning till likgiltighet", s. 251–272, i Osbeck, Christiona & Lied, Sidsel (red.), Religionsdidaktisk arbeid pågår: Religionsdidaktikk i Hamar og Karlstad. Oplandske Bokforlag: Vallset.
- Dalevi, Sören, 2015. "Kunskapen i kyrkorummet: Hur kyrkopedagogik skapar bredare förståelse av religion för skolelever", i Prismet, 2015:4, s. 189–202.
- Dalevi, Sören & Osbeck, Christina 2012. Kyrkopedagogik i Munkfors: En utvärdering av ett samarbetsprojekt skola-kyrka. Karlstad University Press: Karlstad.
- Den svenska psalmboken 1986. Verbum: Stockholm.
- Dörnemann, Holger 2011. Kirchenpädagogik: Ein religionsdidaktisches Prinzip. Grundannahmen – Methoden – Zielsetzungen. EB Verlag, Berlin.
- Göransson, Harald, 1997. Koral och andlig visa i Sverige. Norstedts: Stockholm.
- Halvarson-Britton, Thérèse 2014. Studiebesök i religionskunskapsundervisningen: Elevers tal om islam före, under och efter ett moskébesök. Karlstad University Studies: Karlstad.
- Hilger, Georg, 2010. "Ästhetisches Lernen", s. 334–343, i Hilger, Georg, Leimgruber, Stephan & Ziebertz, Hans-Georg (red.), Religionsdidaktik: Ein Leitfadens für Studium, Ausbildung und Beruf. Kösel: München.
- Holmqvist Lidh, Carina (2016). Representera och bli representerad: elever med religiös positionering talar om skolans religionskunskapsundervisning. Licentiatavhandling (sammanfattning) Karlstads universitet: Karlstad.
- Hylén, Torsten, 2012. "Essentialism i religionsundervisningen – ett religionsdidaktiskt problem" i Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education, 2012:2, s. 106–137.
- Imsen, Gunn, 1999. Lärarens värld: Introduktion till allmän didaktik. Studentlitteratur: Lund.
- Kalloch, Christina, Leimgruber, Stephan & Schwab, Ulrich, 2010. Lehrbuch der Religionsdidaktik: Für Studium und Praxis in ökumenischer Perspektive. Herder: Freiburg, Basel & Wien.
- Karlsson, Anders, 2015. Vilket religionskunskapsämne? Ämneskonstruktioner i religionskunskap på gymnasiet med samtalsförhandlingar i centrum. Karlstad University Studies: Karlstad.
- Klasson Sundin, Maria, 2010. Barnets rätt – eller föräldrarnas? Tre modeller för barns religionsfrihet, s. 39–56, i Ekman, Peter & Ekh, David, Den blomstertid nu kommer... Fördjupande texter. Sveriges kristna råd: Sundbyberg.
- Larsson, Göran, 2006. Tid för Gud: Judiska och kristna perspektiv på de judiska högtiderna. Lund: Arcus.
- Martling, Carl Henrik, 2006. Liturgik: En introduktion. Stockholm: Verbum.
- SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Sjögren, Per-Olof, 1987. Kyrkans lovsång. Stockholm: Verbum.

Skeie, Geir, 2015. "What Does Conceptualisation of Religion Have to Do with Religion in Education?" s. 126–154, i Beaman, Lori G. & Arragon, Leo van (red.), Issues in Religion and Education: Whose Religion? Brill: Leiden & Boston.

Internetkällor

- Skolverket, Juridisk rådgivning: Skolan och kyrkan, <http://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/skolan-och-kyrkan-1.162940>. 2015-11-17.
- Skolinspektionen, Skolavslutningar: vägledande beslut, <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/>, 2015-11-17.
- Skolinspektionen, Dnr 41-2020:3865, "Anmälan angående skolavslutning i Gånghesteskolan i Borås kommun", <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/>, 2015-11-17.
- Skolinspektionen, Dnr 2010:3843, "Anmälan angående skolavslutning i kyrkan vid Kyrkbacksskolan, Ljusnarsbergs kommun", <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/>, 2015-11-17.
- Skolinspektionen, Dnr 41-2009:4357, "Anmälan angående skolavslutning i kyrkan vid Esperedsskolan, Halmstad kommun", <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/>, 2015-11-17.

Utgiven 2021, första tryckningen.

© Sören Dalevi

För fler texter, filmer och poddar av biskop Sören, besök

www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift

Svenska kyrkan

KARLSTADS STIFT